

tuinjournaal

Beeckesteijn - een
verrijking van het
buitenleven

Pagina 8

Tuinieren als
kunstvorm in de
17e eeuw

Pagina 10

Charles Jencks' Garden
of Cosmic Speculation

Pagina 12

Borders:
Fleur van Zonneveld
en Ton ter Linden

Pagina 14

Botanisch tekenen:
focus op vorm en
kleur

Pagina 16

thema
tuinen als
kunstvorm

DECEMBER 2013 - JAARGANG 30 - NUMMER 4

4

Tuinen als kunstvorm

TUINEN NEDERLANDSE
STICHTING

Tuin nr. 39 Nico Kloppenborg in Mantgum.

Tuin nr. 119 Hofstede het Holt in Leuvenheim.

Tuin nr. 231 Mesenhof in Bergeijk.

De Nederlandse Tuinenstichting, opgericht in 1980, streeft naar het behoud van tuinen en parken die van belang zijn door vormgeving, beplanting, cultuurhistorisch karakter en ligging. De NTs voert hiertoe onderzoeken uit en geeft adviezen aan eigenaren, beheerders en overheden over planontwikkeling, herstel, beheer en aanpassingen.

Met hun financiële bijdrage ondersteunen onze donateurs de doelstelling van de Tuinenstichting: het beschermen van waardevol tuinhistorisch erfgoed. De NTs organiseert voor donateurs cursussen, excursies en inleidingen over aspecten van de tuinkunst, tuincultuur en tuin- en landschapsarchitectuur.

Donateurs ontvangen vier keer per jaar het Tuinjournaal en in maart de Open Tuinen Gids met een tuinpas waarmee de NTs-tuinen op de aangegeven data gratis te bezoeken zijn.

Meer informatie over de Nederlandse Tuinenstichting en haar activiteiten?

- Bezoek de website: www.tuinenstichting.nl;
- volg de Tuinenstichting op Twitter, of 'like' de Tuinenstichtingpagina op Facebook.

De jaarlijkse donatie voor particulieren bedraagt minimaal € 47,-, buitenland € 50,-; 5-jaars lidmaatschap € 188,-, dus 1 jaar gratis (buitenland € 200,-); 1 jaar junior/student € 30,- (kopie legitimatie meesturen). Het donateurschap geldt per kalenderjaar en wordt automatisch verlengd, tenzij de donateur opzegt vóór 1 november van het lopende jaar. Daarnaast kent de NTs geschenk- en bedrijfsdonateurschappen. Bij het bureau is informatie te verkrijgen over het doen van schenkingen en legaten.

Voorwoord

Thema Tuinjournaal december 2013: 'Tuinen als kunstvorm'

Een tuin kun je op verschillende manieren beleven. Op basis van het ontwerp, uit tuinhistorisch oogpunt of uit keuze van beplanting. Maar er is meer. Een tuin is een voorbeeld van 'levende architectuur', met planten die opkomen en weer verdwijnen en met indrukken die wisselen per dagdeel en per seizoen. Een bezoek aan een tuin of park wordt zo een 'beleving' die alle zintuigen aanspreekt en die inspireert en verrast.

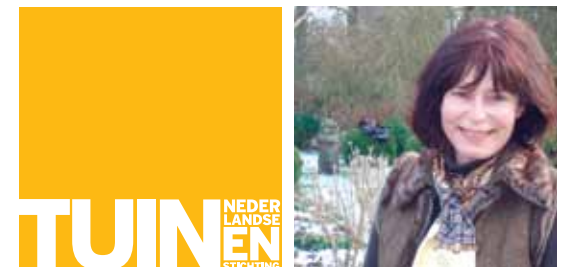
Het thema 'Tuinen als kunstvorm' inspireerde Julia Voskuil tot twee interviews. Ton ter Linden maakt borders vanuit zijn gevoel voor compositie. Julia Voskuil bezocht hem in zijn Friese tuin. Fleur van Zonneveld van 'De Kleine Plantage' benadrukt dat een ontwerp voor een border met ritme, afwisseling en evenwicht veel plantenkennis vraagt. 'Tuinkunst is ruimtelijke kunst', zegt Éva Kovács, met als uniek element de beplanting omdat deze voortdurend verandert en onvermijdelijk doodgaat. Haar voorbeeld van tuinkunst is het landgoed Beeckestijn.

Tuinieren hoorde in de zeventiende en achttiende eeuw tot de hogere kunsten. Interessant is de invloed van de Nederlandse landschapsschilderkunst op het tuinieren in die periode. Anne Wolff laat zich inspireren door de Amerikaanse architectuurhistoricus Charles Jencks, een van de grondleggers van het postmodernisme, die deze stijl toepast in zijn Schotse tuin 'Garden of Cosmic Speculation'.

'Het botanisch tekenen, ontstaan uit wetenschappelijk en economisch belang, wordt nu gewaardeerd als kunst', schijft Leslie Leijenhorst.

Met het Tuinjournaal laat de Nederlandse Tuinenstichting de diepere lagen van de tuinkunst zien. Voor ons is dit belangrijk om de betrokkenheid te vergroten bij ons groene erfgoed - waardevolle parken en tuinen. Vanwege hun belang als historisch erfgoed, maar ook omdat we ons in het algemeen beter voelen met groen om ons heen. Juist die functie van tuinen en parken wordt steeds belangrijker naarmate onze maatschappij sneller en vluchtiger wordt.

Marian Lenshoek
Hoofdredacteur

Bangert en Van Hagen is een nieuwe bedrijfsdonateur van de NTs.

Sociaal tuinieren

De NTs is ook dit jaar actief in onder architectuur gebouwde voormalige arbeiderswijken. Met vrijwilligers herstellen we het groene straatbeeld door het opknappen van tuinen.

Suzanne Kooij

Ruimtelijke kunst met beperkte houdbaarheid

Landgoed Beeckesteijn als voorbeeld van een tuin waar de klassieke ruimtelijke structuur uit 1687-1716 behouden is gebleven samen met kenmerken van de landschapstijl.

Éva Kovács

De kunst van het tuinieren

Op het hoogtepunt van de Barok, de tijd van stadhouder Willem III, waren schilderkunst, poëzie en tuinkunst hecht met elkaar verweven.

Marian Lenshoek

The Garden of Cosmic Speculation

Een Schotse tuin die opvalt door een uitgesproken vormtaal. Volgens Charles Jencks past zijn tuin in de historische tuintraditie.

Anne Wolff

De border als kunstvorm - De Kleine Plantage van Fleur van Zonneveld en Eric Spruit

“De sterke vormgeving van Mien Ruys spreekt mij aan, maar de combinaties van Ton ter Linden vond ik een openbaring. Mijn borders liggen hier ergens tussenin,” zegt Fleur van Zonneveld.

Julia Voskuil

De border als kunstvorm - Ton ter Linden

Ton maakt borders vanuit zijn gevoel voor compositie. Zijn onbevangen werkwijze bleek begin jaren tachtig een impuls voor vernieuwing van de tuincultuur, nadien ‘Dutch Wave’ gedoopt.

Julia Voskuil

Botanische tekeningen - Spanning tussen wetenschap en creativiteit

“Doordat je planten op een neutrale achtergrond portretteert, maak je toeschouwers bewuster van vorm en kleur. Mensen kijken daarna heel anders naar planten in eigen tuin. En vinden ze vaak mooier dan voorheen,” zegt Anita Walsmit Sachs.

Leslie Leijenhorst

NTs-NIEUWS 6 en 7

TUINEN ALS KUNSTVORM 8 en 9

TUINEN ALS KUNSTVORM 10 en 11

TUINEN ALS KUNSTVORM 12 en 13

TUINEN ALS KUNSTVORM 14

TUINEN ALS KUNSTVORM 15

TUINEN ALS KUNSTVORM 16 en 17

Levende kunst

Een dikke laag sneeuw gaf de enorme taxushaag van Montacute in Engeland een wonderlijke, wolkige vorm.

Marian Lenshoek

Bijeenkomst Open Tuin Eigenaren Midden-Nederland

Open Tuin Eigenaren van tuinen aangesloten bij de NTs deelden hun ervaringen in de gerestaureerde historische tuin van Mariëlle Kempen in Oosterbeek.

Julia Voskuil

Drukbezochte Donateursdag op Kwekerij De Hessenhof

Hans Kramer hield een pleidooi voor het kweken van natuurlijke plantensoorten, zoals dat op zijn kwekerij op ambachtelijke wijze gebeurt.

Emilie Goossens

Archeologie onmisbaar bij tuinhistorisch onderzoek

In het groene erfgoed ontstaat meer belangstelling voor archeologisch onderzoek. Archeologische kennis en technologieën kunnen tuinhistorische kennis verdiepen.

Kees Beelaerts van Blokland

NTs-excursies 2013 naar Oudenbosch en Noord-Holland

De NTs organiseerde in mei een excursie naar Boomkwekerij van der Bom en het Arboretum in Oudenbosch. In juli werden de Hortus Alkmaar, het Beemster Arboretum en de tuin van ‘Die Lang Huys’ bezocht.

Femke Steenbergen en Maarten Evelein

Tuinieren met de elementen in de Noordoostpolder

Lipkje Schat streefde in haar tuin naar eenheid tussen huis en tuin, met een relatie naar het landschap. Het werd een tuin waarin haar passie voor vorm en kleur tot uiting komen.

Lipkje Schat

De verheerlijkte natuur van De Walburg

Dankzij de Vrienden van de Walburg en vele vrijwilligers kunnen de tuin en kwekerij De Walburg, aangelegd en ontworpen door tuinarchitect Hetty Cox, worden behouden.

Marion Kruisbrink

Planten voor de Toekomst

De Nederlandse Vereniging van Botanische Tuinen gaat haar kennis op een nieuwe manier ontsluiten. De tuinen willen een brug slaan tussen hun rijke verleden en een duurzame toekomst.

Joke 't Hart

Leslie Leijenhorst

TUINEN ALS KUNSTVORM 17

18

19

20 en 21

EXCURSIECOMMISSIE 23

OPENTUINENCOMMISSIE 24 en 25

MONUMENTENCOMMISSIE 26 en 27

28 en 29

RECENSIES 30

De NTs zet zich in voor bedreigd groen erfgoed zoals het Cantonspark in Baarn.

NTs-bestuur zoekt secretaris

Het bestuur van de Nederlandse Tuinenstichting zoekt op korte termijn een secretaris. Tot de taken horen onder andere:

- notuleren bestuursvergaderingen (ca. acht vergaderingen per jaar)
- bewaking actiepunten/agenda
- verzorging bestuurscorrespondentie/coördinatie jaarverslag

Wij zoeken een vrijwilliger met betrokkenheid bij het groene erfgoed en vaardigheden waaronder omgaan met PC/Word. Voor reacties en/of informatie kunt u contact opnemen met Beline Geertsema via belinekeij@gmail.com.

Robertien Aberson nieuw bestuurslid

Graag stel ik mij voor: ik ben Robertien Aberson. Ik ga vanuit het bestuur van de NTs het lustrum in 2015 voorbereiden en mij inzetten voor het project Sociaal Tuinieren.

Er zijn veel nieuwe en interessante ontwikkelingen gaande in de groenwereld. Bijvoorbeeld op het gebied van buurtbeheer van stadstuinen en parken, de professionalisering van de waardstelling van groen erfgoed en (grote) openbare digitale databanken. Ook recentere tuinontwerpen van jonge ontwerpers hebben mijn interesse.

Mijn contacten binnen de NTs zijn ontstaan door mijn opleiding Tuin- en Landschapsinrichting aan Hogeschool Van Hall Larenstein en de opleiding Groen Ruimtelijk Erfgoed aan de HAS te Den Bosch. Ik ben werkzaam als zelfstandig tuin- en landschapontwerper.

Etta de Haes overleden

Het bestuur ontving het droevige bericht van het overlijden op 27 september van Etta de Haes-Voorbeytel Cannenburg, bekend van de Zeeuwse Tuinen. Begin jaren zeventig nam ze met Madeleine van Bennekom, Ankie Dekker en Corrie Poley het initiatief om haar tuin van 't Hof Overwellingen in Wemeldinge een weekend lang open te stellen voor publiek. De populariteit was enorm en heeft aan de basis gelegen van de openstelling van particuliere tuinen namens de Nederlandse Tuinenstichting. Begin jaren tachtig was ze samen met haar man Louis nauw betrokken bij de oprichting van de NTs en tevens actief als vrijwilliger op de opentuidagen op De Walenburg. Etta de Haes is 94 jaar geworden. **Beline Geertsema, Voorzitter NTs**

Vrijwilliger advertentiewerving gezocht
De Nederlandse Tuinenstichting is op zoek naar een vrijwilliger die de advertentiewerving wil verzorgen voor de Open Tuinen Gids, het Tuinjournaal en onze website. Wij zoeken iemand met commerciële ervaring die goede contacten onderhoudt met het 'groene' bedrijfsleven. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met het NTs-bureau: info@tuinenstichting.nl.

Bangert en Van Hagen nieuwe bedrijfsdonateur

De NTs heeft een nieuwe bedrijfsdonateur: Bangert en Van Hagen. Dit bedrijf regelt onder andere financieringsmogelijkheden voor onderhoud, renovatie en restauratie voor eigenaren van monumentale tuinen. Voor onze donateurs biedt onze nieuwe samenwerkingspartner advies op maat. Als 'donateursadviseur' biedt Bangert en Van Hagen een eerstelijns service voor vragen of problemen over groene of financiële onderwerpen en voor vragen die met ontwerp te maken hebben. *Meer informatie vindt u op onze website: www.tuinenstichting.nl. Wilt u ook bedrijfsdonateur worden? Neem contact met ons op via: info@tuinenstichting.nl.*

Sociaal Tuinieren project succesvol voortgezet in 2013

Tekst en fotografie - Suzanne Kooij

De Nederlandse Tuinenstichting is ook dit jaar actief in onder architectuur gebouwde voormalige arbeiderswijken, waar onze stichting het groene straatbeeld - zoals dat oorspronkelijk bedoeld was - helpt herstellen door het opknappen van verwaarloosde tuinen. Het Sociaal Tuinieren project helpt mensen die in deze buurten wonen en die zelf niet (meer) in staat zijn hun tuin te onderhouden. Dat doet de NTs samen met Stichting Present, die groepen vrijwilligers inzet om de tuinen van onkruid te ontdoen en opnieuw in te planten.

Het verbindende, sociale aspect is belangrijk bij dit project: vrijwilligers en kwetsbare bewoners komen met elkaar in contact, en buurtbewoners bieden vaak spontaan aan, om tuinen die door de NTs van nieuwe beplanting zijn voorzien bij te gaan houden. Zo ontstaan nieuwe contacten en wordt de eenzaamheid van de bewoners doorbroken.

De NTs voert dit project uit in een aantal Amsterdamse buurten, waaronder Betondorp en de Bloemenbuurt in Amsterdam-Noord.

Woningcorporaties en buurtbewoners enthousiast

Wijkbeheerder Marrit van woningcorporatie Ymere is erg te spreken over het Sociaal Tuinieren project: "Het is niet alleen de tuin opknappen. Het is ook het sociale aspect, dat er een praatje is, dat er mensen langskomen. Het betekent voor de bewoners heel veel. Ik zie dit project absoluut als een meerwaarde. Voor ons is het fantastisch dat de Tuinenstichting er is. Je ziet dat het netwerk van de bewoners zich uitbreidt."

De NTs zorgt dat de tuinen waar het om gaat duurzaam beplant worden; hierbij wordt een professionele tuinontwerpster ingeschakeld, Marilies Jacobs. Zij maakt beplantingsplannen voor de tuinen, en staat de vrijwilligers die de tuinen opknappen met raad en daad bij. Groepen vrijwilligers zetten zich gedurende één dag in en zorgen voor een complete make-over van de tuinen. Daarna is het natuurlijk belangrijk dat de tuinen ook worden bijgehouden. Dat gebeurt door vaste vrijwilligers die de tuinen als het ware 'adopter'.

Een nieuw aspect van het project dit jaar zijn de cursussen tuinonderhoud die Marilies Jacobs aan de vaste tuinvrijwilligers geeft. Deze vrijwilligers zijn enthousiast, maar weten vaak niet veel van tuinieren af. Daarom is speciaal voor hen een cursus ontwikkeld. Zij blijven in het onderhoud door Marilies begeleid worden.

Oproep: doneer planten of adopteer een tuintje!

Tijdens één van de regiodagen voor Open Tuin Eigenaren bleek dat men enthousiast was om het Sociaal Tuinieren project te ondersteunen, door het doneren van planten of het adopteren van een tuintje. Bent u geïnteresseerd om mee te doen? Stuur een mailtje naar: info@tuinenstichting.nl.

Marilies Jacobs in een net opgeknapte tuin met een bewoner die wegens een fysieke beperking zelf niet in de tuin kan werken.

Lions Club actief in Amsterdam-Noord: een enthousiast team pakte in één dag een aantal tuinen grondig aan.

Soroptimisten en de NTs zetten zich samen in Betondorp in; ondanks de stromende regen werd veel werk verricht.

Ruimtelijke kunst met beperkte houdbaarheid

Een tuin is een buitenleefruimte en als zodanig onlosmakelijk verbonden met de manier van leven van zijn gebruikers. Hoe de tuin wordt vormgegeven, bepalen niet alleen het individu - opdrachtgever en ontwerper - maar ook de tijdgeest, de sfeer van de plek en de beschikbare financiële middelen.

Tekst - Éva Kovacs

Tuinkunst is ruimtelijke kunst, net als de architectuur van gebouwen, maar met een uniek element: de beplanting. Uniek omdat deze voortdurend verandert en vroeger of later, onvermijdelijk doodgaat. Hoe die kunst zich ontwikkelt in Nederland, is goed te schetsen aan de hand van de tuin op landgoed Beeckestijn in Velsen-Zuid.

Kleinere schaal

De kiem van de Europese tuinkunst ligt in Italië. De renaissance-barokke tuinen die tegelijk met de opbloei van de ornamentale architectuur ontstonden, hebben grote invloed gehad op de tuin-stijlen. Deze villatuinen vormden één geheel met de architectuur van de gebouwen, versierd met trappen, balustrades, fontein, bassins en beeldhouwwerken. De beplanting was architecturaal en bestond voornamelijk uit in vorm gesnoeide, groenblijvende heesters. In Holland ontstond een knussere en soberder variant op deze op een rechtlijnig assenstelsel gebaseerde tuinaanleg. Heel anders dan de

grandioze Franse variant op de Italiaanse tuin, met het onovertroffen voorbeeld Versailles. Maar dat had te maken met het karakter van het Hollandse landschap. Holland miste door zijn sloten versnipperde vlakke land de uitgestrektheid van de Franse en de hoogteverschillen van de Italiaanse tuin. Dit betekende niet dat de tuinkunst ook soberder werd, zij kwam alleen op een kleinere, menselijker schaal te staan.

Tuinkunst op Beeckestijn

De invloed van de manier van leven op de tuinaanleg is goed te volgen op een illustreer voorbeeld, het landgoed Beeckestijn. Daar is de klassieke ruimtelijke structuur behouden met een centrale as en symmetrische deeltuinen uit de periode 1687-1716. De tuin vertoont daarnaast ook kenmerken van de landschapsstijl. De eigenaar tijdens de vroege tuinperiode was burgemeester van Amsterdam en gebruikte zijn landgoed als prettig en modieus zomerverblijf, dat zijn positie en invloedrijkheid ondersteunde. De volgende eigenaar, zijn zoon, die een schatrijke vrouw trouwde, toonde zijn status door een sterrenbos met brede lanen en een schulpvormige vijver á la Versailles toe te voegen.

Het landgoed is in 1742 verkocht aan een belangrijke Amsterdamse regent. Het is geen toeval dat zich op de nieuwe uitbreiding tekenen van de uit Engeland overgewaaid landschapsstijl vertoonden. De eigenaar verbleef als buitengewoon ambassadeur aan het hof van koning George III van Engeland, en kon zo in aanraking komen met de nieuwe stroming. Hij paste op Beeckestijn, geholpen door de jonge tuinarchitect J.G. Michaël, in een afgezwakte vorm de Engelse wijze van tuinaanleg toe. Michaël woonde op het landgoed zelf en kon de plek goed leren kennen en de bestaande, waardevolle ruimtelijke structuur behouden. Alleen de detaillering, ornamentatie en de invulling van de oude deeltuinen is gewijzigd. Een kaart uit 1772 toont kronkelpaden, bloemdragende heesters, waterpartijen en romantische bouwsels. De natuur werd niet meer zo zichtbaar beheerst door de mens, daarin werd de tijdgeest van de Verlichting omarmd.

Na deze periode is de ontwikkeling van de tuinaanleg gestopt, alleen zijn veel oude bomen in 1916 vervangen. De kwaliteit van de ruimtelijke structuur

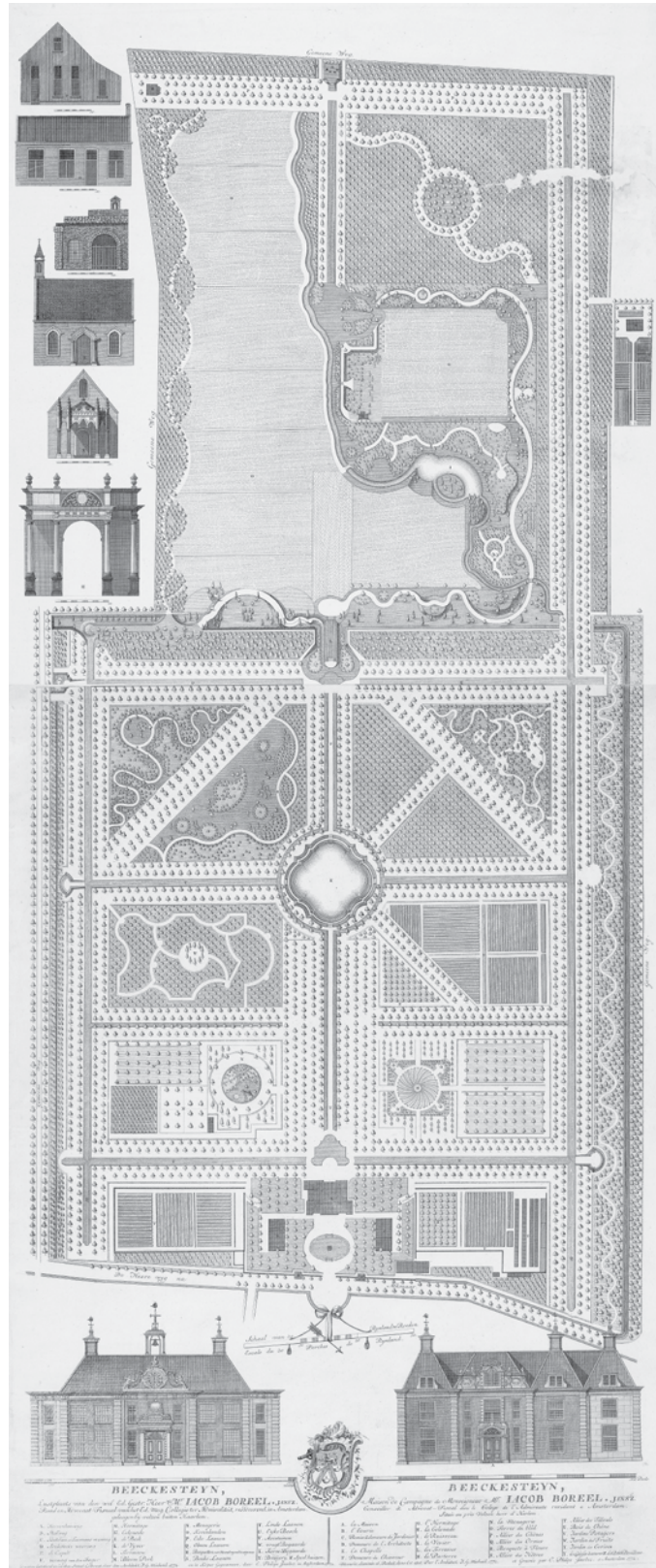
paste de opeenvolgende generaties. Dat is tuinkunst van de bovenste plank.

Economisch beheer

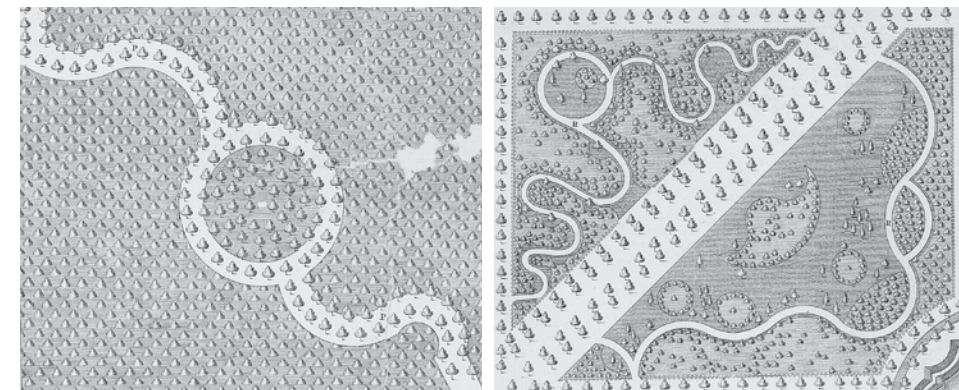
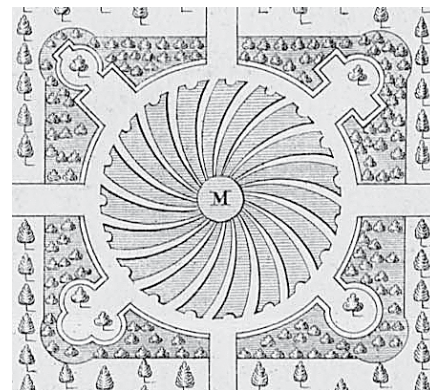
Even interessant is de invloed van de kosten van het beheer op de vormgeving van de tuin. Met het afnemen van de welvaart kwam de glorie tijd van de arbeidsintensieve parterres van de Gouden Eeuw ten einde. Iedereen weet dat een verwaarloosd - of ziek - buxusperk niet meer hersteld kan worden, alleen gerooid. De landschapsbeweging bood hierop uitkomst. De parterres werden door onderhoudsarme groene gazons vervangen en er ontstond een parkachtig landschap met boomgroepen en verrassende doorkijkjes. Zelfs vee mocht er grazen.

De kunst van het ontwerpen

Tuinkunst is een toegepaste kunst. De ontwerper levert een product 'op bestelling', waarbij zijn kunde in dienst staat van zijn opdrachtgever, maar zijn artistieke identiteit bewaard blijft. Tuinkunst is zeer complex. Kennis van ruimtelijke vormgeving, plantkunde, aanleg en onderhoud en een flinke portie creativiteit en verbeeldingskracht zijn minimale vereisten. Alle boven genoemde factoren bij elkaar kunnen niet op tegen de inzet van persoonlijke visie, originaliteit en inspiratie van de ontwerper. Welke tuinen als kunst beschouwd kunnen worden, is moeilijk te zeggen. Maar het doel te definiëren, het verrijken van het buitenleven, is eenvoudig. En dat bereiken is al een kunst op zichzelf.

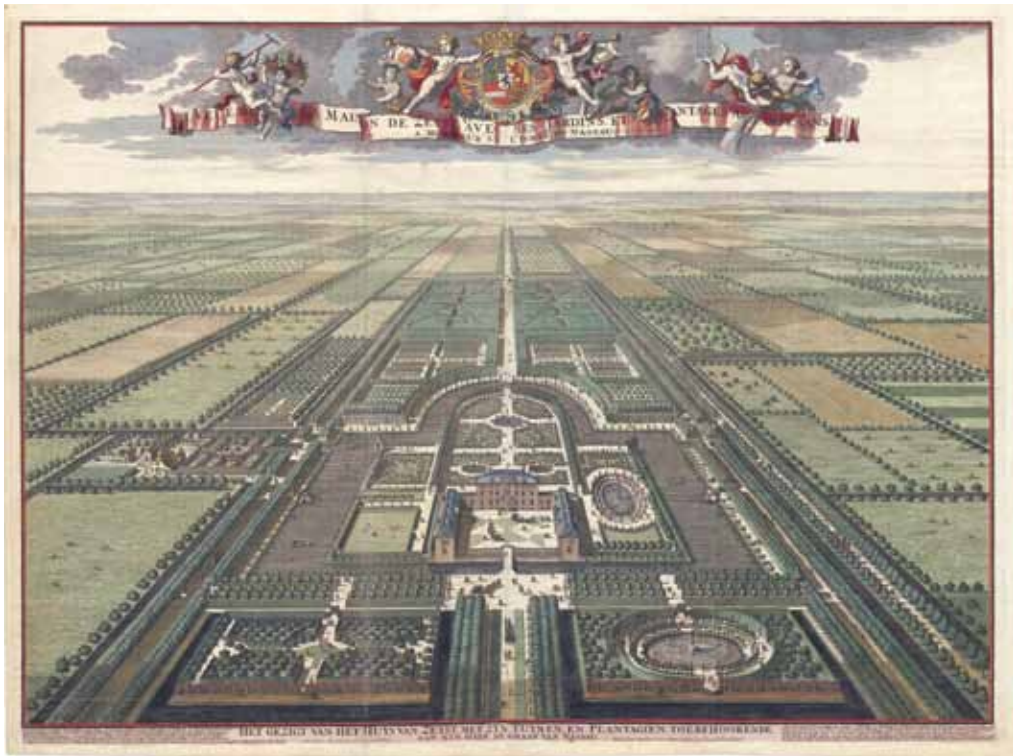

thema
tuinen als
kunstvorm

Linkerpagina:
Door J.G. Michael getekende
plattegrond van Beeckestijn uit 1772.

Vlnr: Bloemennwaai.
Eikencirkel.
Zon en maan.

De kunst van het tuinieren

In de zeventiende eeuw nam de belangstelling voor tuinieren in Nederland toe, met een hoogtepunt in de achttiende eeuw. Uit hofdichten, schilderijen en gravures uit die tijd blijkt dat deze kunstvormen een bijzonder stempel op tuinen hebben gedrukt. Tuinieren behoorde in die tijd tot de hogere kunsten, waarbij het driedimensionale vlak ongekennde mogelijkheden bood.

In de Gouden Eeuw liet de rijke burgerij bij haar buitenhuizen fraaie tuinen aanleggen. 'Om sich in de somerdagen te verlustigen en den dagelycksen last der zorgen en moeyelijckheden te verlichten.' Het laten aanleggen van een tuin groeide uit tot een rage. Het was de tijd van de overdadige Barok. In de Renaissance was de tuin nog bijzaak en werd de aanleg aangepast aan het zicht vanuit het huis. In de Barok werd de tuin bij het huis betrokken en liet men zien de baas te zijn over de natuur. Dat leidde tot symmetrische tuinvakken, 'parterres de broderie', gevuld met gekleurde steentjes of schelpen, omsloten door buxushaagjes.

Tekst - Marian Lenshoek

Tuinieren ontwikkelt zich tot een hoge kunstvorm. Vogelvlucht van de tuinen van Slot Zeist in de richting van Bunnik door Daniël Stoopendaal, begin achttiende eeuw. Collectie Zeister Historisch Genootschap.

Beroep op de zintuigen

Tuinarchitecten bestonden nog niet en voor het ontwerpen van een barokke tuin deed men een beroep op schilders en bouwmeesters. Tuinen werden ingedeeld in ruimten volgens de klassieke verhoudingen 3:4 of 3:5, die overal in de natuur voorkomen en in de kunst worden nagestreefd. Vergeleken met andere kunstvormen bood een tuinontwerp interessante creatieve mogelijkheden. Een tuin kun je betreden en ervaren, en dat biedt interessante uitdagingen aan de ontwerper. Symboliek speelde een belangrijke rol, bijvoorbeeld bij de keuze van de planten en beelden wat te zien is in de in 1984 gerestaureerde tuinen van Paleis Het Loo in Apeldoorn. De creativiteit werd geuit in sierlijke, maar ingewikkelde patronen van de tuinvakken, potplanten, beelden en verzamelingen exotische vogels. De sfeer die werd opgeroepen deed ook nog eens een beroep op alle zintuigen: de wandelaar proefde de sfeer, hoorde de vogels en rook de bloemen. Anders dan in Frankrijk en Italië, ontwikkelt de Barok zich bij ons minder extravagant.

Het arcadische leven

De manier waarop men in die tijd tuinen zag, werd ook bepaald door de Nederlandse landschapsschilderkunst. Na de Vrede van Munster in 1648, toen Nederland onafhankelijk werd van Spanje, bloeide de genreschilderkunst op. In de Tachtigjarige Oorlog waren de onderwerpen vaak strijdlustig en hadden schilderijen een dreigende ondertoon. Na de oorlog legde men zich onder meer toe op het schilderen van landschappen met ruime wolkenluchten, waaruit onze beroemde landschapsschilderkunst is ontstaan. Deze schilderijen vonden gretig aftrek bij de rijke kooplieden in de steden. Wie in zijn huis in de stad landschappen ophing, liet zien dat hij zich aangetrokken voelde tot het arcadische, het geïdealiseerde leven.

Het realistische Nederlandse landschap met z'n wit-grijs-groene kleuren had echter beperkingen. Bij de nieuwe levensstijl pasten geen zwoegende, ruw geschilderde boeren, maar pastorale landschappen. Het tekende

de ideale wereld van de kooplieden die tot de landadel waren gaan behoren. De poëtische 'uyt den gheest' geschilderde landschappen van Jacob van Ruisdael (1628/1629-1682) zijn hier een goed voorbeeld van. De idealisering van het landschap is ook te zien in het latere werk van Albert Cuyp (1620-1691). De tuinstijl veranderde langzamerhand van gesloten naar open.

Hoge belevingswaarde

Dit arcadische leven werd weerspiegeld in de tuinkunst; het karakter van de tuinen wordt, waar mogelijk, uitgestreker. Tuinen krijgen een centrale as met zichtlanen die zich voort lijken te zetten in het landschap. De aanleg wordt afwisselender en de manier waarop een tuin wordt beleefd, wordt belangrijker. Kenmerkend zijn lange lanen, hoge hagen en zichtkanalen die de structuur bepalen, gecombineerd met veel sierelementen zoals tuinbeelden, priëlen en loofgangen, wildbossen en doolhoven. Goed voorbeeld is de Frans classicistische tuin van Slot Zeist, die in 1677 is aangelegd. Tuinieren ontwikkelde zich zo tot een hoge kunstvorm. Op het hoogtepunt van de Barok, de tijd van stadhouder Willem III, waren schilderkunst, poëzie en tuinkunst hecht met elkaar verweven. Wat alle tuinen met elkaar gemeen hadden, was het idyllische dat eruit sprak. En dat aspect leeft tot op de dag van vandaag in tuinen voort.

Het leven staat even stil in de zeventiende eeuw: vriendelijke taferelen in een zacht mediterraan licht. Rivierlandschap met ruiters, ca. 1653-1657 door Albert Cuyp. Rijksmuseum Amsterdam.

Blom, D., 'Buiten in het stadslandschap', Jaarboek Monumentenzorg 1998, Buitenplaatsen, Waanders Uitgevers / Rijksdienst voor de Monumentenzorg 1998, pag. 84.

The Garden of Cosmic Speculation

thema
tuinen als
kunstvorm

The black hole, Garden of Cosmic Speculation, Dumfries. (foto: OX Gate)

Is het een tuin? Is het een park? Is het een kunstwerk? Wie in Schotland *The Garden of Cosmic Speculation* van Charles Jencks bezoekt, valt van de ene verbazing in de andere. Als het tenminste lukt om de tuin te bezoeken. Slechts één dag per jaar, op een zondag in mei, stelt Jencks zijn tuin vijf uren open. Voor wie de dag heeft gemist, bieden filmpjes op Youtube, Jencks website en zijn boeken troost.

Portrack House

In de buurt van het plaatsje Dumfries in Zuidwest Schotland ligt Portrack House. Een negentiende-eeuws landhuis tussen de Schotse heuvels. Jencks beschrijft het als een pittoresk maar bescheiden huis. Het is het ouderlijk huis van zijn echtgenote Maggie Keswick. Zij brak door in 1978 met haar standaardwerk *The Chinese Garden*. Kunst- en architectuurhistorici kennen Charles Jencks als pleitbezorger en theoreticus van het postmodernisme. Werd het modernisme gekenmerkt met *less is more*, voor het postmodernisme was het *less is a bore*. Denk daarbij aan het Groninger Museum dat zich als een paradijsvogel manifesteert.

Het begin

Terug naar Dumfries naar de *Garden of Cosmic Speculation*. De aanleg van een zwembijver voor de kinderen in 1988 bleek de start van het ontwerp van Keswick en Jencks. En ook de start van Charles Jencks als landschapsarchitect.

Keswick ontwierp de waterpartijen. Jencks haalde zijn inspiratie uit het heelal, de wetenschap en wiskundige formules. In zijn park zijn onder andere zwarte gaten, formules en DNA-spiralen vertaald in groen. De strakke waterpartijen liggen ingebed in hogere, getrapte heuvelruggen. Het zwarte gat is opgebouwd uit een verdraaid schaakpatroon van aluminium en graszoden onder een oude boom dat de zuigende werking voorstelt. Ook taligheid speelt een rol: naast de Slug Lakes liggen Snail Mound en Snake Mound. Het is een opvallende tuin die niet zo zeer wordt gedragen door de plantenkeus maar door de uitgesproken vormtaal. Jencks over zijn werk: “I trained as an architect, I knew how to design landscape. Landscape is in my bones but horticulture is not necessarily my primary strength.”

Tuintraditie

Jencks' tuin lijkt op het eerste gezicht op zich zelf te staan. Jencks zelf vindt echter zijn tuin passen binnen de historische tuintraditie. “When we began the garden, I was not concerned with the larger issues of the cosmos. But over the years, they came more and more to the fore and I have used them as a spur to think about nature and to contemplate and speculate on the origins of the universe.” Net als de *Garden of Cosmic Speculation* verwijzen ook Japanse Zentuinen, Perzische paradijstuinen en Engelse en Franse renaissancetuinen naar de kosmos. De tuin is als een miniatuur universum om het universum beter te begrijpen. “What is a garden if not a celebration of our place in the universe?”

The Lady of the North

De *Garden of Cosmic Speculation* was Jencks' eerste tuin en meerdere volgden. De hand van Jencks is herkenbaar in al zijn ontwerpen. De golvende lijnen, spiralende paden, langwerpige, getrapte heuvels komen vrijwel altijd terug. Zijn meest recente park is *Northumberlandia, the Lady of the North*, dicht bij Cramlington, Northumberland, uit 2012. Het park, of misschien beter landschapsbeeld, is groot, 34 meter hoog en 400 meter lang. Het bestaat uit een op haar rug liggende vrouw met gespreide armen, haar beide benen zijn naar een kant gedraaid. Haar vrouwelijke curven zijn benadrukt met kalkpaden. Als je er wandelt, is het niet zozeer de mensvorm die opvalt, maar de alsmaar draaiende paden rond heuvels. Volgens Jencks moet je de helft van de tijd niet beseffen dat het een vrouw is. Het geheel doet denken aan de grote krijttekeningen in Zuid-Engeland zoals The White Horse of the Berkshire downs.

Mocht u op een zondag in mei in de buurt zijn van Dumfries dan zou u zeker een bezoekje moeten brengen aan de *Garden of Cosmic Speculation*. Ik hoor graag uw mening.

Bronnen:

Charles Jencks, *The garden of Cosmic Speculation*, London: Frances Lincoln Ltd, 2003.
www.charlesjencks.nl.
www.northumberlandia.com.

Wandelkaart van het park
(foto: www. northumberlandia.com)

De auto links onder op de foto geeft aan hoe groot de dame is.
Northumberlandia, The Lady of the North.
(foto: www. northumberlandia.com)

Silhouet van de liggende dame.
(foto: www. northumberlandia.com)

DE BORDER ALS KUNSTVORM - DE KLEINE PLANTAGE VAN FLEUR VAN ZONNEVELD EN ERIC SPRUIT

De Kleine Plantage in Eenrum (Groningen) ging in 1987 van start. Fleur van Zonneveld en haar man Eric Spruit hadden toen al jarenlang ervaring met tuinieren en planten kweken en besloten hiervan hun levenswerk te maken.

Tekst en fotografie - Julia Voskuil

Links: Moderne bordercombinatie met palmkool.

Rechts: Moderne bordercombinatie met o.a. *Cerinth* (blauw).

Tinten grijs (*Artemisia*) en bruin verlevendigen de grote border.

Gebogen borderlijn, hagen en symmetrie.

Ze bezochten tal van tuinen in binnen- en buitenland en zijn bevriend met vele tuinvernieuwers van de jaren tachtig. “De sterke vormgeving van Mien Ruys spreekt mij aan, maar de combinaties van Ton ter Linden waren indertijd een openbaring: het hoeft niet allemaal zo gepolijst te zijn. Mijn borders liggen hier ergens tussenin.”

Ritme, afwisseling en evenwicht

“Ons uitgangspunt in Eenrum was de tuin en tuinieren. Met hagen en lange zichtlijnen hebben we tuin en kwekerij met moerbedden en verkoopruimte visueel en praktisch gescheiden. Het gazon geeft ruimte en diepte, verharde paden zijn er alleen waar nodig. In de zichtlijn vanuit het huis ligt vooraan een ronde vijver. De ronding volgend, heb ik hier een grote border aangelegd. Elke border heeft dynamiek en verandert daardoor enigszins, maar nu zou ik hem een beetje ‘wilder’ maken. Meer recent heb ik in opdracht bijvoorbeeld een border ontworpen met ritmische banen van lampenpoetsergras (*Pennisetum*) en stevige vaste planten zoals zonnehoed. Zoiets kan niet overall, het vraagt veel ruimte. Maar het is heerlijk om jezelf te vernieuwen en uitdagingen aan te gaan.”

Bezoekers weten haar grote border zeer te waarderen. Fleur heeft hierin niet alleen vaste planten gebruikt, maar ook heesters, bollen en zaaibloemen. “Eenjarigen heb ik altijd veel gekweekt en graag gebruikt, het tuinzadensortiment van Cruydt-Hoeck. De heesters geven hier vooral ook extra beschutting tegen de wind.” Het bruinrode blad van heesters zoals hazelnoot (*Corylus maxima* ‘Purpurea’), zuurbes (*Berberis thunbergii* ‘Rose Glow’) en *Physocarpus opulifolius* ‘Diabolo’® past goed bij de borderplanten. Grijs blad is ook mooi, het geeft een levendig accent.

Fleur beaamt dat een border maken veel plantenkennis vraagt. “Je zoekt naar ritme, afwisseling en evenwicht in kleuren en vormen. Wie zelf een ontwerp wil uitvoeren en de border onderhouden, heeft er baat bij zich te verdiepen in de beplanting. Dat maakt bijsturen gemakkelijker. Veranderen mag, zolang de border als geheel maar harmonisch blijft.”

Openstellingen, activiteiten en border-/tuinontwerpen:

De Kleine Plantage

Handerweg 1, 9967 TC Eenrum, 0595 491604

www.dekleineplantage.nl

Tuin nr. 2, Open Tuinen Gids 2013

DE BORDER ALS KUNSTVORM - TON TER LINDEN

Enkele jaren geleden hervond Ton ter Linden de rust en stilte die hem gelukkig maken. Hij creëerde in De Veenhoop (Friesland) een tuin met de voor hem kenmerkende natuurlijke uitstraling.

Tekst en fotografie - Julia Voskuil

Tallose vlinders en nijvere zoemers vinden hier hun tafeltje gedekt. Een oase van geuren en kleuren, ingebed in de weilanden. Dit alles in vijf jaar tijd. “De borders zijn inspiratiebron voor mijn aquarellen en pastels. Met mijn schildersezel ga ik er het liefst middenin zitten. De oranjegele border is een ongekend kleurenfeest.” Ton maakt borders vanuit zijn gevoel voor compositie.

Observeren en corrigeren

Zo begon hij indertijd ook in het Drentse Ruinen. Zijn onbevangen werkwijze bleek begin jaren tachtig een impuls voor vernieuwing van de tuincultuur, nadien ‘Dutch Wave’ gedoopt. De internationale belangstelling werd een keurslijf, aan schilderen kwam hij niet meer toe. De creativiteit is gelukkig teruggekomen en Ton tuiniert weer vanuit zijn gevoel. Zijn creaties ogen spontaan, geholpen door ruime ervaring en plantenkennis. “Ik durf heel veel, altijd al. Wie zou nu denken dat duindoorn hier prima groeit? Gewoon geprobeerd. Doet een soort het niet goed of is de sierwaarde onvoldoende, dan plant ik iets anders. Het effect is steeds een verrassing. Mijn borders zien er natuurlijk uit, maar de werkwijze is tamelijk complex. Intensief ook, want ik doe alles met de hand, zelfs de grondbewerking voorafgaand aan de aanleg. Daardoor heb je nauw contact met de planten en kun je corrigeren naar het beeld dat je voor ogen staat.

Een tuin is een proces, telkens veranderend. Weven is ontstaan omdat ik van transparantie houd. Zo gauw een groep planten te massief wordt, grijp ik in. Langs de vijverrand bijvoorbeeld, werkend vanuit een bootje. De vijver was een inspirerend vertrekpunt, rondom ontstond één grote border. Op de zwaar bemeste veengrond groeit alles hard, wat regelmatig ingrijpen nodig maakt.” Achter de ‘geraniums’ zitten? Deze 78-jarige is

Ton ter Linden.

Met de klok mee:

Tuin, ingebed in het weidse landschap: “Weefplanten geven transparantie”.

De oranjegele border met onder andere *Crocsmia*, lekker knall!

Natuurlijk beeld, kleurig en transparant.

Om de vijver ligt een border met snipperpad.

liever dagelijks actief tussen zijn Geraniums in de border, samen met partner Gert Tabak. Een kant-en-klaar recept voor een ‘border à la Ton’ is er niet. Observeren en corrigeren zijn belangrijke ingrediënten.

Openstellingen, activiteiten en border-/tuinontwerpen:

Ton ter Linden/Gert Tabak, Krûswei 14, 9215 MA De Veenhoop (Fr),

0512 462098, www.ateliertonterlinden.nl, Tuin nr. 46, Open Tuinen Gids 2013

Botanische tekeningen -

Spanning tussen wetenschap en creativiteit

Botanisch tekenen is voortgekomen uit wetenschappelijke en economische belangen, maar wordt nu evenzeer gewaardeerd als kunst. Zo maakte een presentatie van het werk van ruim 25 leden van de Vereniging van Botanisch Kunstenaars Nederland afgelopen zomer onderdeel uit van de zomertentoonstelling 'Bloemenpaleis Het Loo'. Over geurende bloemen en planten aan het hof.

Tekst - Leslie Leijenhorst

Gloriosa door Anita Walsmit Sachs.

Bloemen en planten werden al vanaf de prehistorie getekend. In die tijd vooral op rotsen. In de Egyptische oudheid tref je tal van planten afgebeeld in piramides, tempels en graven en op papyrusrollen. Later, in de Middeleeuwen, worden planten vooral verbonden aan mythen en sagen. Eigenlijk worden planten en bloemen pas sinds de Renaissance in toenemende mate met nauwkeurige precisie vereeuwigd. De afbeeldingen gaan steeds meer de wetenschap en de handel dienen.

Vereniging

Botanisch kunstenaar Anita Walsmit Sachs vond het jaren geleden eigenlijk te zot voor woorden dat een land als Nederland niet eens een vereniging van botanisch kunstenaars kende. Ze was lid van

Vervolg van pagina 16

het Amerikaanse en het Engelse gezelschap. Nederland was niet alleen een bloemenland, het had in al die eeuwen ook tal van zeer verdienstelijke bloemenschilders en (botanisch) tekenaars voortgebracht. Het idee ontstond al weer zo'n zeven jaar geleden tijdens een wandeling in de Keukenhof met een van haar oud-leerlingen, Jacomien van Andel. De Vereniging van Botanisch Kunstenaars Nederland zag snel daarna het licht. Inmiddels telt de vereniging een kleine 180 leden verdeeld over werkende, aspirant- en 'kunstlievende' leden. Van biologen tot bloembinders, van grafisch ontwerpers tot wetenschappelijke illustratoren. Het aantal beoefende technieken loopt net zo uiteen. Gouache en houtskool, grafiet en aquarel, kleurpotlood en soms gemengde technieken.

Er is een groot verschil in benadering tussen bloemenschilders uit de zeventiende eeuw en impressionisten uit de negentiende eeuw enerzijds, en de botanisch kunstenaars anderzijds. De eerst genoemden geven een persoonlijke impressie. Botanisch kunstenaars laten soms op een artistieke manier zien hoe een plant of bloem in elkaar steekt. Vaak vertoont een schilderij van bloemenschilders veel 'ruis' die de aandacht van de bloem(-en) afleidt. Anita: "Doordat je planten en bloemen op een neutrale achtergrond portretteert, maak je toeschouwers bewuster van vorm, kleur en gestalte. Dat zorgt regelmatig voor leuke bezoekersreacties. Mensen gaan heel anders naar planten in eigen tuin, of in de natuur kijken. En ze vinden ze vaak mooier dan voorheen."

Ideaalbeeld

Botanische tekeningen zijn niet louter 'l'art pour l'art'. Ze zijn evenzeer een belangrijke bron voor taxonomen en bijvoorbeeld ontwerpers van behangmotieven, stoffen en borduurpatronen. "Er is altijd een spanningsveld tussen wetenschap en creativiteit. Je persoonlijke ruimte ligt vooral in het kleurgebruik, de artistieke benadering en de interessante compositie." zegt Anita Walsmit Sachs: "We zoeken vooral naar een ideaal beeld waarbij alle vraatvlekjes, zieke delen en oneffenheden zijn geëlimineerd."

Vereniging van Botanisch Kunstenaars Nederland:
www.botanischkunstenaarsnederland.nl.

Levende kunst

Het kost twee tuinlieden drie maanden lang zes uur per dag om de grote taxushaag te knippen in de zeventiende-eeuwse tuin van Montacute House in Somerset in Engeland.

De enorme haag is rond 1850 geplant.

Tekst - Marian Lenshoek

Bijzonder aan de haag is de wonderlijke wolkige vorm. Die is ontstaan toen de haag in de winter van 1947 bijna bezweek onder een zwaar pak sneeuw. De vorm die op deze manier is ontstaan, wordt sindsdien in stand gehouden en heeft van de haag een bijzonder kunstwerk gemaakt. De tuinlieden knippen ieder jaar alleen de zachte uitlopers terug van de *Taxus*. Op die manier houden ze de vorm die in 1947 is ontstaan intact. Montacute is eigendom van de National Trust.

Bijeenkomst Open Tuin Eigenaren Midden-Nederland

Tuin de Lage Oorsprong, Oosterbeek

Het was zonnig en warm op zaterdag 7 september 2013, toen ruim twintig NTs-donateurs te gast waren bij mede Open Tuin Eigenaar Mariëlle van Kempen in Oosterbeek. Tuin de Lage Oorsprong is een prachtig voorbeeld van restauratie en herinrichting van een historische tuin, die door een zorgvuldige aanpak een eigentijdse functie kon krijgen. In een mooi glooiend landschap is het een oase van rust, schoonheid en inspiratie.

Tekst en fotografie - Julia Voskuil

Ervaringen delen

Tijdens het voorstelrondje deelden de aanwezigen ervaringen over openstelling van hun tuin. Publicaties in de plaatselijke pers kunnen extra publiek trekken en ook de Nederlandse Tuinenstichting meer bekendheid geven. Tuinjournaals zijn een goed hulpmiddel om niet-donateurs te interesseren voor de NTs (vraag ze op bij het kantoor!) en voor groepsbezoek is het al bij het eerste telefonische contact zinvol het werk van de NTs te noemen.

Namens het bestuur lichtte Gea de Groot, secretaris sinds maart 2013, de stand van zaken toe. Na opschoning van het donateursbestand staat de teller op bijna 3000. Met dat aantal is de financiële situatie gezond. De voorbereidingen voor het 35-jarig bestaan in 2015 gaan van start. Lietje de Vree en Brigitte Gentis bedanken Mariëlle van Kempen voor haar gastvrijheid.

Herinrichting Lage Oorsprong

Aansluitend vertelt de gastvrouw over het tuinproject, dat in een stichting werd ondergebracht waarvan zij directeur is. Nadat ze met haar partner Egbert Reerink de tuinmanswoning van de Lage Oorsprong kocht, raakten beiden steeds meer geïnteresseerd in de historische achtergrond van het voormalige landgoed. Er bleek veel informatie te zijn bewaard, zoals het ontwerp van landschapsarchitect Leonard Springer (1921) en oude (lucht)foto's van de buitenplaats. De productietuin met een 120 meter lange fruitmuur ligt naast hun woning, en ze besloten te onderzoeken of herinrichting en een nieuwe functie tot de mogelijkheden zouden behoren.

Het pakte positief uit en sinds 2007 is al veel gerealiseerd. Voor 2014 liggen plannen klaar voor o.a. een orangerie. De herinrichting van de tuin leent zich voor het exposeren van kunst, maar ook tuinliefhebbers komen ruimschoots aan hun trekken. Op panelen met foto's en namen zijn alle planten terug te vinden. Het onderhoud is goed, dankzij de tuinman die twee dagen per week in dienst is en 55 vrijwilligers aanstuurt. Mariëlle van Kempen: "Om betalende bezoekers te trekken en de tuin bekendheid te geven, stellen we elk jaar een gevarieerd activiteitenprogramma op. Met een openluchttheater, een labyrint, een pluk- en bessentuin, is hier voor jong en oud van alles te beleven. In de vijver en de waterloop met negen watervallen mogen kinderen met bootjes spelen. En... wij zijn een trouwlocatie!" Met een rondgang door de b(l)oeiende tuin kreeg de middag een feestelijke afsluiting.

Tuin de Lage Oorsprong

Van Borsselenweg 36, 6862 BJ Oosterbeek

Open: (half april - 1 oktober), woensdag, zaterdag en zondag: 13 - 17 uur, T 026 339 2944, www.tuindelageoorsprong.nl

Vlnr: Open Tuineigenaren te gast.

Mariëlle van Kempen vertelt over de tuin.

De tuinman stuurt 55 vrijwilligers aan.

Drukbezochte Donateursdag op Kwekerij De Hessenhof

Het was op een zonovergoten nazomerdag dat zo'n vijftig NTs-donateurs gastvrij werden ontvangen door Hans en Miranda Kramer op hun biologische kwekerij De Hessenhof bij Ede.

Tekst - Emilie Goossens

Fotografie Henk Gentis, Suzanne Kooij en Emilie Goossens

Pleidooi voor biologisch kweken

Hans Kramer hield een gepassioneerd pleidooi voor het kweken van natuurlijke plantensoorten, zoals dat op zijn kwekerij op ambachtelijke wijze gebeurt. Een proces van vele jaren zaaien of stekken, oppotten en uiteindelijk selecteren, totdat de mooiste en sterkste cultivars verkoopbaar zijn. De reguliere handel daarentegen patenteert nieuwe soorten onmiddellijk, vermeerdert ze daarna op grote schaal en laat de planten met behulp van chemische middelen snel uitgroeien. Deze veelal zwakke planten worden via de commerciële kanalen massaal aan het grote publiek aangeboden. Maar eenmaal in de volle grond geplant, sterven deze gepatenteerde en vaak genetisch gemanipuleerde planten soms een snelle dood. De Europese wetgeving rond gemanipuleerde en gepatenteerde plantensoorten is niet goed doordacht en schaadt biologische kwekers.

Aanbieden speciale editie Tuinjournaal

NTs-voorzitter Beline Geertsema bood vervolgens het eerste exemplaar aan van de speciale

septemberuitgave van het Tuinjournaal, gewijd aan leven en werk van het echtpaar Canneman-Philipse, aan hun dochter Amanda Canneman. Marianne van Lidth de Jeude, voorzitter van de Publicatiecommissie en initiatiefneemster van deze 'special', vertelde over hun bijzondere bijdrage aan de Nederlandse tuinkunst in de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw en hun betrokkenheid bij de oprichting van de Nederlandse Tuinenstichting in 1980. Toehoorders waren o.a. ook fotografe Marijke Heuff en Arend Jan van der Horst die respectievelijk betrokken waren bij de uitgave van dit Tuinjournaal en de oprichting van de NTs. Hans Kramer leidde de aanwezigen rond over de moerbedden van de kwekerij en gaf uitleg over zijn grote liefde: het telen van sterke en bijzondere vaste planten.

De 'special' van het Tuinjournaal over het echtpaar Canneman-Philipse is voor € 7,00 (excl. verzendkosten) verkrijgbaar bij het bureau van de NTs: info@tuinenstichting.nl.

Boven:

Hans Kramer pleit voor het biologisch kweken van planten. Rondleiding over de kwekerij.

Beline Geertsema overhandigt het Tuinjournaal aan Amanda Canneman.

Hans Kramer pleit voor het biologisch kweken van planten.

ARCHEOLOGIE ONMISBAAR BIJ TUINHISTORISCH ONDERZOEK

Bij het onderzoek naar hoe groen erfgoed er in het verleden uit heeft gezien en onderhouden werd, wordt archeologie in Nederland nog zelden ingezet. Dit is jammer, want archeologische kennis en technologieën kunnen onze kennis aanzienlijk vergroten. De laatste tijd is hier gelukkig wat meer aandacht voor. Dit artikel wil een bijdrage leveren aan de meningsvorming over de inzet van tuinarcheologie als middel om meer kennis te vergaren over ons groene erfgoed.

Tekst en fotografie - Kees Beelaerts van Blokland

Overzicht tot nu

De eerste vermelding over tuinarcheologie die ik heb kunnen vinden, is in een artikel van Carla S. Oldenburger-Ebbers over theorie en praktijk van herstel van historische tuinen in 1989 in het tijdschrift Groen. Een volgende is te vinden in het Tuinjournaal van 1997. Uiteraard is de uitgave van Groen december 1977, over de mogelijke reconstructie van de baroktuin van het Paleis Het Loo, een mooi startmoment. In deze uitgave staan naast allerlei meningen diverse foto's van opgegraven fonteinen, kanaaltjes en dergelijke. Archeologische vondsten ondersteunden hier het archiefonderzoek. Helaas zijn deze sporen bij de reconstructie verwijderd. Bij de recenter opgegraven rustplaatsen achter de colonnade, is gelukkig ook aandacht geweest voor conservering van de restanten.

De presentatie van de Richtlijnen Tuinhistorisch Onderzoek vorig jaar (in het Jaar van de Buitenplaats) was aanleiding voor een tuinarcheologische tentoonstelling en een lezing op de buitenplaats Vreedenhorst bij Vreeland. En ook voor een uitgave over tuinarcheologie van de archeologische werkgroep Naerdincklant. Het Platform Groen Erfgoed (bijeenkomst voor professionals en geïnteresseerden over groen erfgoed, gefaciliteerd door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed) van oktober 2013 heeft tuinarcheologie bovendien als thema. En binnenkort wordt de door Petra Doeve en Groenpartners opgezette website www.tuinarcheologie.nl gelanceerd, met meningen, literatuur, onderzoeken en tips over tuinarcheologie. De Richtlijnen Tuinhistorisch Onderzoek zelf besteden overigens bijna geen aandacht aan tuinarcheologisch onderzoek. Het zou goed zijn aan deze richtlijnen een archeologische paragraaf toe te voegen.

Zelfstandig middel

Bij alle tot nu toe archeologisch begeleide opgravingen wordt steeds gezocht naar bevestiging van dat wat het archiefonderzoek heeft opgeleverd. Heeft die vijver daar gelegen, is dat kruispunt daar geweest? Maar archeologisch onderzoek op het gebied van historische tuinen werd in Nederland nog niet als zelfstandig middel ingezet. In de ons omringende landen is het veel gebruikelijker om tuinarcheologisch onderzoek te doen. Het zou veel meer informatie kunnen opleveren dan alleen de plaats van paden, gebouwde elementen en waterlopen. Zo kan door pollenonderzoek de aanwezigheid van sommige plantensoorten worden aangetoond. Door archeologisch onderzoek te combineren met archiefonderzoek en de praktijk van tuinaanleg en onderhoud, kan een veel beter beeld van de tuin in een bepaalde tijd worden gevormd. In de toekomst zal verbeterd DNA-onderzoek ook zeker plantverwantschappen kunnen aantonen. Er wordt dan duidelijk waar een plant wanneer vandaan kwam, en waar de moederboom stond. Daarnaast kan dendrologisch onderzoek precies vaststellen wanneer een boom is gekapt, en dus wanneer het fundament van een dam of bijvoorbeeld brug is gemaakt. Door middel van geavanceerde technieken, zoals een grondradar, kunnen verstoringen of andere verschillen in kaart worden gebracht, zonder de grond af te graven. Deze techniek gebruikte de Rijksgebouwendienst bijvoorbeeld bij de buitenplaats Trompenburgh in 's-Graveland.

Het Huis te Ankeveen - tekening van de beeldengroep in de vijver. Bron: Anna G. Bienfait, Oude Hollandse tuinen, 1943.

Linkerpagina: Detail van opgegraven resten van een fonteinbodem Huis te Ankeveen; halve kralen en rots-werk (graniet).

Verslaglegging

Een laatste item is natuurlijk de verslaglegging. Archiefonderzoek kun je altijd weer opnieuw doen, er verandert immers niets aan het archief. Maar bij archeologisch onderzoek verstoort je altijd iets; jongere lagen worden geheel verwijderd en bij de interessante oude lagen is meestal ook sprake van een vorm van beschadiging. Dit levert wel kennis op, maar kan niet worden overgedaan. Weg is ook echt weg. Dit maakt dat verslaglegging hiervan heel erg belangrijk is. En ook de ontsluiting van deze gegevens voor anderen. De vergelijking van gegevens kan heel veel meer opleveren dan alleen de interpretatie van de gegevens op zich. Het betreft niet alleen officiële opgravingen, maar ook het vastleggen van een muurtje of vijverbodem gevonden bij het planten van een boom. Het plaatsen van wat gevonden wordt in een context is minstens zo belangrijk. Zo krijgen de gevonden halve kralen van een fonteinbodem bij het huis te Ankeveen pas echt waarde als bekend is van welke fontein ze afkomstig zijn (zie afbeelding links).

Kees Beelaerts van Blokland (55) is sinds 1982 mede-eigenaar van Groenpartners hoveniersbedrijf en ontwerpstudio tuinen. Hij is gespecialiseerd in advies en ontwerp bij aanleg en onderhoud van historische tuinen en in advisering en begeleiding van tuinbazen. Daarnaast is hij onder meer medeoprichter van het Gilde van Tuinbazen en de Vakgroep van Erfgoedhoveniers.

EXCURSIE NAAR HORTUS ALKMAAR, BEEMSTER ARBORETUM EN TUIN ‘DIE LANG HUYS’

13 JULI 2013

Op 13 juli organiseerde de Nederlandse Tuinenstichting een zeer geslaagde excursie naar de Hortus Alkmaar, het Beemster Arboretum en de tuin ‘Die Lang Huys’.

De Hortus Alkmaar, in 1981 aangelegd als productietuin door een fabrikant van natuurlijke geneesmiddelen (VSM), is uniek door de verscheidenheid aan plantensoorten. De combinatie van productiebedden en verschillende plantengemeenschappen maakt de tuin uitermate boeiend. Bovendien krijg je er een goed beeld van kruidenteelt. De planten groeien in zo natuurlijk mogelijke omstandigheden en worden op biologische wijze geteeld. Er is een moeras, duinflora, heide, rotstuin, een mediterrane tuin, Centraal-Europese flora en een Amerikaans bos.

Eind 2011 verloor de tuin zijn functie als leverancier van geneeskrachtige kruiden voor VSM. Een stichting is toen in het leven geroepen die met vrijwilligers de tuin in stand houdt. Vrijwilligers geven ook de rondleidingen in deze verzorgde tuin. De deelnemers aan de excursie van de Nederlandse Tuinenstichting hadden prachtig zonnig zomerweer, ideaal om een geurende kruidentuin van 0,5 ha te bezoeken. De planten hadden bordjes met de namen waar op aangegeven stond tegen welke kwaal het kruid kan worden gebruikt; curieus en leerzaam.

Het Beemster Arboretum is een verzameling bomen en struiken op zware kalkrijke grond. Bijzonder is de wijze waarop dit relatief jonge arboretum – in 1971 vond de eerste aanplant plaats – door eigenaar en initiatiefnemer Hans Völlmar is ontwikkeld. Het is een van de weinige arboreta op kleigrond waardoor te zien is hoe de verschillende soorten en variëteiten zich op deze zware en kalkrijke grond gedragen. Hans Völlmar verzorgde de rondleiding met veel anekdotes en wetenswaardigheden. De NTs-donateurs bezochten slechts een deel van het arboretum waar op 4 hectare 2.200 van de in totaal 5.000 soorten groeiden. De collectie omvat vooral loofhoutsoorten; van de coniferen zijn vooral *Abies* en *Pinus* vertegenwoordigd.

De tuin ‘Die Lang Huys’ ligt midden in het Beemster polderlandschap aan zo’n typisch lange rechte polderweg. “Eén dag niet in de tuin gewerkt is één dag niet geleefd.” Deze uitspraak typeert onze gastvrouw Rita van Eijndhoven, wat duidelijk in de tuin te zien is. De tuin bestaat uit aparte kamers met ieder een andere sfeer. Er wordt grondig gewied, met zorg gesnoeid en veel geëxperimenteerd. Uit alles blijkt Rita’s grote liefde voor de tuin en de omringende natuur. Het was kortom een geslaagde excursie naar de mooie Beemster polder, die in 1999 niet voor niets door de Unesco op de werelderfgoedlijst werd gezet.

De sfeervolle tuin van ‘Die Lang Huys’. Fotografie: Ria van Eijndhoven

EXCURSIE OUDENBOSCH

25 MEI 2013

Eind mei organiseerde de Nederlandse Tuinenstichting een excursie naar Boomkwekerij van der Bom in Oudenbosch en Arboretum Oudenbosch.

Tekst en fotografie - Femke Steenberg

In mei bezochten NTs-donateurs Boomkwekerij van der Bom in Oudenbosch. De rondleiding werd gegeven door Jaap van der Bom. Het familiebedrijf is in 1798 opgericht en is gespecialiseerd in straatassortiment. Dit zijn bomen die speciaal gekweekt zijn voor het gebruik in straten. De bomen worden minder breed (vaak zuilvormig) dan de oorspronkelijke variëteit. Boomkwekerij van der Bom heeft onder andere de *Pyrus calleryana* ‘Chanticleer’ geïntroduceerd. Jaap van der Bom gaf ons een enthousiaste rondleiding en liet ons veel speciale bomen zien zoals *Fraxinus ornus* ‘Paus Johannes Paulus II’ en *Parrotia persica* ‘Vanessa’. Tijdens de rondleiding kregen we ook een demonstratie van het uitsteken van bomen (kale wortels en kluit).

‘s Middags werden we hartelijk ontvangen in de Botanische Tuin Arboretum Oudenbosch. Deze voormalige kloostertuin is in 1983 geschonken aan de gemeente. In 1986 is de stichting Arboretum Oudenbosch opgericht die volledig draait op enthousiaste vrijwilligers. Het arboretum is o.a. gespecialiseerd in de paardenkastanje (*Aesculus*). In de tuin staan prachtige exemplaren van de rode en Indische paardenkastanje en één met geel blad. Achtereenvolgens wandelden we met onze gids door het Europese, Aziatische en Amerikaanse deel van de tuin en door het Pinetum.

Naast deze drie delen zijn er ook nog gedeelten van de voormalige kloostertuin terug te vinden in de tuin. Zo is in de Paterstuin de padenstructuur van de kloostertuin nog duidelijk te herkennen. Hierin staat ook de grootste *Parrotia persica* van Nederland, geplant omstreeks 1830. Ook de Broedertuin is met zijn Maria- en Heilig Hartbeeld in een cirkel van bruine beuk bewaard gebleven. Daarnaast is er ook nog een kleine begraafplaats. Een grappig detail is dat er in de tuin een grot aanwezig is, die vroeger in de broedertuin is gebouwd als Lourdesgrot. Nu fungeert de grot als klankbord voor muziekgezelschappen.

Na de inspirerende rondleiding kon nog een plant voor in de eigen tuin worden gekocht.

Aansluitend bezochten we de H.H. Agatha en Barbara basiliek.

Arboretum Oudenbosch.

Boeiende uitleg door Jaap van der Bom.

De voormalige kloostertuin, nu arboretum.

De Tuinen van Lipkje Schat in Bant

Tuinieren met de elementen in de Noordoostpolder

In juni 1988 verhuisden we naar een groter akkerbouwbedrijf. Hier kreeg ik de kans om van een 3.500 m² groot, bijna maagdelijk deel van het erf waarin wat struiken, een ligusterhaag en een oude appelboom stonden, een tuin te creëren die een eenheid zou worden tussen huis en tuin met relatie naar het landschap. Een tuin waarin mijn liefde voor vorm en kleur tot uiting zou komen. Een tuin die ons gezin behaaglijk zou omarmen.

Inspiratie door de polderwind

Ik had geen basisplan, maar genoeg ideeën en vooral sfeerbeelden in mijn hoofd. Hoe behoud je dan de cohesie en maak je er geen rommeltje van? Mijn grootste inspirator was de polderwind. Er is een bomensingel rond het erf, maar de wind blies dwars door de tuin: er was nergens beschutting. Ik plantte meerdere hagen van beuk, haagbeuk, veldesdoorn en liguster. Ik legde paden aan en groef zes vijvers.

Zo ontstond de indeling van de tuin met een aangename verhouding tussen de diverse delen en in de winter een boeiend lijnenspel. Door het consequent toepassen van strakke kaders worden de rechte lijnen van het polderlandschap weerspiegeld. Zichtlijnen en doorkijkjes behouden het contact met dit landschap en doordat de tuin niet in een blik te overzien is, lijkt hij groter en duikt achter iedere haag een nieuwe verrassing op.

Dat planten zich optimaal kunnen ontwikkelen, is te danken aan de poldergrond. Die grond is zeer vruchtbaar, maar niet gemakkelijk te bewerken. Met compost wordt dit verbeterd. De aarde is goed vochthoudend, er hoeft nauwelijks te worden gespreoid.

Wandeling door de tuin

De wandeling door de tuin start over een smal pad onder een hoge pergola waar in het voorjaar duizenden witte *Anemone blanda*, lenteklokjes en witte en gele geurende narcissen bloeien gevolgd door o.a. *Kirengeshoma*, *Hosta's*, *Heuchera*, *Rodgersia* en *Hakonechloa macra*. Langs een paddenpoeltje omringd door schaduwbeplanting in geel/witte tinten, bloembollen en *Anemone ranunculoides* komen we op het pad door een bomensingel. In de

Linkerpagina: Voorjaar in de grote border. Boven met de klok mee: Juni in de grote border. Deel van de blauwe tuin in juli. Deel van de voortuin. Rosa 'Just Joey' was hier inspiratie voor het kleurenschema. Rode border in juli. Bogen in het voorjaar. Grote terras met vijver in het voorjaar.

schaduw staat diverse beplanting o.a. pinksterbloem, anemonen, elfenbloem, Kaukasische vergeet-mij-niet, varens en bloembollen, met in mei overvloedige bloei van blauwe boshyacinten.

Vanuit de schaduw naar het volle licht en de 25 meter lange dubbele borders. De ene is zeven meter en de andere 2,5 meter diep met vaste planten, rozen, *Clematissen* en struiken in de kleuren roze, lila, paars, aubergine en wit. In het voorjaar staan hier honderden tulpen in dezelfde kleuren. Een lust voor het oog. Twee hoge bogen begroeid met *Rosa 'Apple Blossom'* en blauwe regen vormen de toegang tot de voortuin. In het grote gazon een perk met *Rosa 'Just Joey'*. De omliggende borders harmoniëren met de abrikoostinten van de roos en een vleugje lichtgeel. Een spannende uitdaging in zowel blad- als bloemkleur met onder andere *Hosta's*, *Dahlia's*, *Thermopsis*, *Geum*, *Heuchera* en heesters en grassen in aubergine, donkerrood, roest en geel.

Tulpen uiteraard in oranje/abrikoos voorafgegaan door honderden narcissen die de voortuin dan voornamelijk wit/geel kleuren. Bomen als *Koelreuteria*, amberboom en krent geven hier hoogte.

In de zijtuin start de bloei met allerlei kleine bolletjes, diverse narcis- en tulpensoorten en als laatste *Camassia's*, daartussen veel kerstrozen, *Geranium macrorrhizum*, lievevrouwebedstro en later *Hemerocallis* na de bloei van de pioenrozen.

Naast de grote strakke vijver bij het terras met tuinhuis staan grote vlakken *Bergenia* geflankeerd door tachtig buxusbollen en *Malus 'Rudolf'*. *Corydalis solida* zaait zich hier uit, gevolgd door *Alliums*.

Achter de schutting volgt de blauwe tuin met groot prieel. In de naastgelegen tuin ligt een lange smalle border in rood/lemontinten. Vier vijvers met daarboven moerbeibomen geven rust in een strakke vijvertuin. Via de witte tuin met een parasolvormige *Pyrus salicifolia* eindigt de wandeling onder hoge bogen met *Malus floribunda*, ramblerrozen en *Clematissen*.

Al zestien jaar lang komen er honderden bezoekers in mijn tuin, en ik vind het iedere keer weer een feest om ze te zien genieten van mijn 'kunstwerk'.

De verheerlijkte natuur van De Walburg

Tekst en fotografie - Marion Kruisbrink

Aan een landweggetje tussen Eindhoven en Helmond, veilig achter een hoge taxushaag en slechts aangeduid met een bescheiden bordje, is tuin en kwekerij De Walburg gevestigd, aangelegd en ontworpen door tuinarchitect Hetty Cox (1921-2001). De ontwerpster liet een opmerkelijke erfenis na. Ze schonk het gehele grondgebied aan de Congregatie van Sint Jan, maar liet een indrukwekkende tuin achter. Het pachtcontract tussen de congregatie en de huidige beheerders loopt echter in 2016 af en de paters willen niet verlengen. Einde voor De Walburg? In geen geval, zeggen beheerders Hay Bedaux en zijn vrouw Jacqueline Nas. Wij gaan voor behoud!

Autoriteit

Het is 1957 als Hetty Cox met een diploma voor tuin- en landschapsinrichting op zak neerstrijkt in het Brabantse akkerland om daar een kwekerij te beginnen. Samen met haar zus betreft ze een functioneel ontworpen bungalow van J.J. Margry. Als een ware pionier bewerkt ze de zavelgrond en begint met de aanleg van kweekbedden. Het plantgoed past ze ook toe in de tuinen rondom de bungalow. Binnen de kring van kenners en kwekers krijgt ze naam als autoriteit, mede door haar buitenlandse tuinreizen en de experimenten met planten en bomen in eigen tuin. De introductie van de *Astrantia* (Zeeuws knoopje) en *Gaura* in de Nederlandse tuin staat op haar naam. Veel schriftelijke bronnen over haar werk zijn er niet. Een tuin is verheerlijkte natuur, vond Hetty Cox. Ze was wars van publiciteit en ook bezoekers liet ze maar mondjesmaat toe in haar paradijs.

Rondleiding

Hay Bedaux, die als stagiair bij Hetty Cox binnenkwam en het actieve beheer overnam toen de eigenares het wat rustiger aan wilde doen, zit er bedachtzaam bij. Tot het tijd is voor de rondleiding en hij een bevlogen gids blijkt te zijn met, net als zijn leermeesteres, oog voor detail. Door de tuin meandert een wandelroute die uitnodigt tot ontdekken, kijken en zitten. Aan de voorkant een bostuin met een verzameling levende monumenten. Een *Sequoiadendron* of mammoetboom,

Hay Bedaux en Jacqueline Nas, pachters van De Walburg.

Hay Bedaux en Hetty Cox in 1987. Foto: Archief De Walburg.

De kwekerij overhuifd door een walnoot.

Hetty Cox in de tuin, april 1959. Foto: Archief De Walburg.

Borders in verfijnde tinten.

Vrijwilligster aan het werk.

Buxus gesnoeid in Keltisch patroon.

monumentencommissie

Borders in verfijnde tinten.

Metasequoia's, *Ginkgo biloba* en een Japanse lakboom met stammen als zuilen en gigantenarmen tot in de hemel. Dan de rotstuin, de rozentuin, gras-tuin, de dubbele borders in verfijnde kleuren en buxushagen in een Keltisch patroon. Er is water, er zijn vijvers en overal doorkijkjes op het uitgestrekte akkerland rondom. En natuurlijk de kwekerij, met een iets ruimer assortiment dan voorheen. “Er zijn mensen die hier binnenkomen en die je de eerste vier uur niet meer terugziet,” vertelt Hay Bedaux. Een meisje zit met engeligeduld onkruid tussen de stenen weg te krabben. “Dankzij de Vrienden van de Walburg en de vele vrijwilligers, kunnen we de tuin gelukkig blijven onderhouden. Anders zou het echt niet gaan.”

Advies NTs

“Omdat het pachtcontract afloopt en de paters andere plannen hebben met De Walburg, heeft de stichting de Walburg Tuinen, in 2011 opgericht met het oog op het behoud en voortbestaan van de tuin, contact opgenomen met de Nederlandse Tuinenstichting,” vertelt Jacqueline Nas. Zij kreeg het advies om De Walburg als bijzondere tuin bij de gemeente onder de aandacht te brengen, ook om hem misschien aangewezen te krijgen als groen erfgoed uit de wederopbouwperiode. Ook moest tuinhistorisch onderzoek plaatsvinden. “Met deze adviezen zijn we aan de slag gegaan en het gaat de goede kant op. De gemeente heeft inmiddels een positief advies aan de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed gestuurd en studenten van de Hogeschool Van Hall Larenstein starten binnenkort op initiatief van Willem Verhoeven, lid van de Monumentencommissie en docent beplantingsleer aan Van Hall Larenstein, met tuinhistorisch onderzoek.”

De Walburg biedt tal van activiteiten aan zoals rondleidingen, themadagen, creatieve cursussen en exposities. Zie hiervoor: www.dewalburg.nl. De Walburg is geopend op maandag, donderdag, vrijdag en zaterdag van 10.00 tot 17.00 uur. Entree € 3,-. De plantenwinkel is vrij toegankelijk.

Kwekerij en Tuinen ‘De Walburg’

Boord 64 te Nuenen, tel: 040 – 2449682, e-mail: dewalburg@hetnet.nl
Tuin nr. 249, Open Tuinen Gids 2013

BESTUUR NTS

Beline Geertsema-Key, voorzitter, Marianne van Lidth de Jeude, vice-voorzitter, Gea de Groot-Op den Brouw, secretaris, Robert Kreder, penningmeester, Emilie Horst-Goossens, adviseur public relations, Carla de Jonge, excursiecommissie, Hein Krantz, Annemiek Tromp, monumentencommissie

MONUMENTENCOMMISSIE

Annemiek Tromp, voorzitter, Rita Grothuis, secretaris, Piet Bakker, Henk Barkhof, Jan-Willem Edinga, Hanny van der Heide, Mariël Kok, Carla Scheffer, Willem Verhoeven

EXCURSIECOMMISSIE

Carla de Jonge, voorzitter, Hetty Benschop, Marjorie Gisolf, Roswitha Kleipool-De Regt, Ysk Vondeling, Anne Wolff, Lisette van Zandvoort-Gerritsen

OPENTUINENCOMMISSIE

Gonne Doorman-Van den Wall Bake, voorzitter, Anneke van Apeldoorn, Marianne Bielders-Bergmans, Rita den Breeje, Beline Geertsema-Key, Brigitte Gentis-Van Dam Merrett, Lietje de Vree-Van den Bergh

PUBLICATIECOMMISSIE

Marianne van Lidth de Jeude, voorzitter en Honey Wolff

REDACTIECOMMISSIE

Marian Smeets-Lenshoek, hoofdredacteur, Korneel Aschman, Emilie Horst-Goossens, Ronald van Immerseel, Éva Kovács, Marion Kruisbrink, Leslie Leijenhorst, Anne Wolff

COMMISSIE SOCIAAL TUINIEREN

Suzanne Kooij, projectleider, Natascha Béguin, Corinne Bierman, Beline Geertsema-Key, Marilies Jacobs

COMMISSIE WEBSITE

Suzanne Kooij, Hanneke Jelles

BUREAU NTS

Suzanne Kooij, hoofd bureau, Josje Engel, Ellen Kickhefer
Het bureau van de NTs is bereikbaar op maandag, dinsdag en woensdag van 10-13 uur.

RAPPORTEURS MONUMENTENCOMMISSIE

GRONINGEN - Stieneke van der Wal, FRIESLAND - Rita Mulder-Radetzky
DRENTHE - Thea Brouwer, OVERIJSSSEL - Olly Hof-de Boer
GELDERLAND - Henk Barkhof, Hanny van der Heide, GELDERLAND/BETUWE - Vacature
UTRECHT - Fabienne Hellendoorn, Mariska de Boer, Lia Copijn-Schukking
NOORD-HOLLAND - Piet Bakker, Bram de Vries, NOORD-HOLLAND/AMSTERDAM - Juliet Oldenburger, ZUID-HOLLAND / ROTTERDAM e.o. -Anne Mieke Backer, ZUID-HOLLAND / DEN HAAG e.o. - Joost Gieskes, ZUID-HOLLAND OVERIG - Erik Rinia
NOORD-BRABANT - Willem Verhoeven, NOORD-BRABANT/OOST EN WEST-VACATURE ZEELAND - Nelleke van der Feltz-van Heumen, LIMBURG NOORD - INCL LAND VAN CUIJK EN RIJK VAN NIJMEGEN - Anneke Meijssen, LIMBURG MIDDEN - Vincent Bindels, LIMBURG ZUID - Mauk Driessen
“VLIEGENDE KEEP” - Marianne van Lidth de Jeude

COLOFON

30e jaargang, nummer 4, december 2013
Een uitgave van de Nederlandse Tuinenstichting.
Verschijnt 4x per jaar. ISSN 1382 - 2659. Oplage: 3.400 exemplaren
Redactie: Redactiecommissie Tuinjournaal
Eindredactie: Hanneke Prins
Vormgeving: MAT ONTWERP BNO, Den Haag
Druk: Drukkerij Ten Brink, Meppel

NEDERLANDSE TUINENSTICHTING

Nieuwezijds Voorburgwal 75 sous, 1012 RE Amsterdam, T 020 623 50 58
Website: www.tuinenstichting.nl E-mail: info@tuinenstichting.nl
Giro 559 54 46 (ING Bank)
IBAN NL28 INGB 0005595446 / BIC INGBNL2A

De redactie heeft getracht alle rechthebbenden van het illustratiemateriaal te achterhalen. Mochten personen of instanties desondanks van mening zijn dat rechten niet zijn gehonoreerd, dan kunnen zij met de redactie contact opnemen.
De redactie behoudt zich het recht voor artikelen te weigeren dan wel te redigeren of in te korten. Inzending geeft de redactie het recht het artikel tevens te plaatsen op de website van de Nederlandse Tuinenstichting. De auteursrechten op deze artikelen blijven volledig bij de auteurs berusten.

Kinderen in hortus Arcadië bekijken planten door de loep.

Een medewerkster van een botanische tuin krijgt informatie over een plant via de interactieve loep. Hortus Arcadië, Nijmegen.

PLANTEN VOOR DE TOEKOMST

De tuinen van de Nederlandse Vereniging van Botanische Tuinen (NVBT) beheren gezamenlijk een prachtige plantencollectie van onschatbare waarde. Begin dit jaar werden de tuinen blij verrast met de honorering van een projectaanvraag bij de Postcodeloterij. Ons projectvoorstel, Planten voor de Toekomst, een samenwerkingsproject van alle NVBT-tuinen, is beloond met een bedrag van 2 miljoen euro.

Tekst - Joke 't Hart

Planten voor de Toekomst is een project waarin de tuinen samen hun rol als kenniscentrum van de biodiversiteit van planten gaan versterken. Bovendien gaan zij in samenwerking met projectpartner Waag Society werken aan een vernieuwde en interactieve publieksprogrammering. Gesteund door de ervaring en innovatieve kennis van Waag Society op het gebied van nieuwe media en sociale participatie, gaat de NVBT op zoek naar nieuwe manieren om haar kennis met het publiek te delen.

Kennis ontsluiten

De kennis over de planten, die aanwezig is in de verschillende tuinen, zal op elkaar aangesloten worden en via een portal ontsloten voor geïnteresseerden. Zo kunnen de bezoekers van de tuinen in de nabije toekomst niet alleen van de rust en schoonheid in de tuinen genieten, maar kunnen zij ook meer te weten komen over het belang van planten voor een duurzame wereld. De tuinen willen met dit project een brug slaan tussen hun rijke verleden en een duurzame toekomst. Het project werkt toe naar het Jaar van de Botanische Tuinen in 2017, waarin de tuinen naar buiten zullen treden met interessante en eigentijdse programmering en nieuwe manieren om hun verhalen te vertellen aan het publiek.

Informatie onder de loep

In augustus is de eerste proeftuin van start gegaan. Zes weken lang gingen we een dag per week onder leiding van Waag Society aan het werk, met deelnemers uit verschillende disciplines, uit verschillende NVBT-tuinen en uit het (bestaande en gewenste) publiek van de tuinen. Tijdens deze proeftuin herontdekten we de loep, een natuurlijk instrument voor botanisch onderzoek. Maar dan nu een loep met het blikveld van een camera in een iPhone, die markers herkent en in reactie daarop het onzichtbare van de plant zichtbaar kan maken. De vorm van de loep nodigt uit tot in- en uitzoomen en lijkt een welkome aanvulling op de verhalen van de rondleiders in de tuinen.

Met groot enthousiasme hebben we dit prototype tijdens de proeftuin inhoud gegeven (zie ook www.botanischetuinen.nl/Planten-voor-de-Toekomst). Het is een voorbeeld van een nieuwe manier om onze kennis aan te bieden en over te dragen, die we mogelijk verder gaan uitwerken.

Verhalen bundelen

In de botanische tuinen is de botanische kennis over planten (welke plant, herkomst, familie etc.) per tuin goed gedocumenteerd in databases. In het project Planten voor de Toekomst willen we deze kennis uit de verschillende tuinen goed op elkaar laten aansluiten en ontsluiten voor een breed publiek. Maar haast nog belangrijker is het bundelen van de verhalen over de planten die in alle tuinen aanwezig zijn. De verhalen die de rondleiders over de planten aan de bezoekers vertellen, zijn talrijk en spannend. Die verhalen willen we verzamelen en digitaal toegankelijk maken. Deze verhalen zijn vaak gebaseerd op de kennis uit de collectiedatabase, maar ze rijken verder dan dat. Het gaat om verhalen over het gebruik van de plant door de mens: als medicinale toepassing, als kruiden en voedselgewassen, over wat we kunnen leren van de plant voor toepassing door de mens (biomimicry) en nog veel meer. Verhalen ook over de omgeving van de plant en de samenhang met andere organismen en abiotische factoren (de ecologie). En verhalen over de evolutie van planten en over legendes die mensen over deze planten vertellen aan elkaar. Al deze verhalen gaan we bundelen teneinde deze rijkdom aan kennis over planten aan het eind van dit project beter toegankelijk te maken voor geïnteresseerden.

Waag Society is een pionier op het gebied van digitale media en een kenniscentrum voor sociale, culturele en technische innovatie.

Joke 't Hart is bioloog en projectleider van het NVBT-samenwerkingsproject Planten voor de Toekomst.

Tekst - Leslie Leijenhorst

Twentse buitenplaatsen

Wie aan Twente denkt, en vooral aan het landschap, zal vaak de lommerrijke glooiingen, essen en boerderijen op het netvlies krijgen, met hun erven omzoomd door monumentale eiken. Vroeger was het landschap veel woester en opener dan nu. Het bij tijd en wijle adembenemend mooie landschap is grotendeels te danken aan de welgestelde Twentse textielfamilies.

Vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw investeerden zij een aanzienlijk deel van hun winsten in de ontginning van de natuur. Zij stichtten buitenplaatsen en landgoederen, en bouwden traditionele boerderijen en markante villa's rond de bekende industriesteden Enschede, Almelo, Hengelo en Oldenzaal. Daarmee drukten de textielbaronnen een groot stempel op de ontwikkeling van dat nu zo unieke Twentse landschap. Namen van textielfamilies als Ten Cate en Van Heek komen we nog altijd tegen in straten en parken.

Maar ook veel nieuwe bossen werden aangelegd en geld noch moeite werd gespaard voor de aanleg van tuinen en parken. Mensen als Th. Dinn, L.A. Springer, P.H. Watzet en H.A.C. Poortman waren veel gevraagde landschapsarchitecten die de buitens van een passend groen kader voorzagen.

Niet eerder verscheen een uitgave die zich zo uitgebreid en louter wijdt aan de (cultuur)historie van deze bijzondere landgoederen en buitenplaatsen. Met nostalgische familieprenten en tekeningen, met oude ontwerpsschetsen, nieuwe foto's en tal van minder bekende wetenswaardigheden.

Titel: Heren op het Land - Buitenplaatsen van Twentse textielfabrikanten

Auteur: Mascha van Damme (ed.)

Uitgever: Waanders Uitgevers – Het Oversticht

ISBN: 978 94 91196 30 0, Jaar: 2013, Pagina's: 208, Prijs: € 29,50

Van wilgenweefsels tot schuin groeiend gras

Kunstenaar Sjoerd Buisman (65) is zijn hele leven al bezig met ontwerpen. Hij benadert de natuur op een heel eigen manier.

Afgelopen voorjaar vond in het CODA Museum in Apeldoorn een tentoonstelling plaats gewijd aan zijn inmiddels omvangrijke oeuvre. Ter gelegenheid hiervan verscheen *Sjoerd Buisman - in de tuin van de kunst*, een uitgave die aandacht besteedt aan allerlei facetten van zijn (tuin-)kunstvormen.

Buisman deed dingen die nooit eerder waren gedaan. Hij observeert de werking van de natuur, grijpt in en laat vervolgens de natuur verder zijn gang gaan. Zo liet hij gras schuin of bomen met een bocht verder horizontaal groeien. Zo zijn er permanente installaties en zogenaamde groeiprojecten. Bekende voorbeelden van die laatste categorie zijn onder meer de Waterpallisades op de vier hoeken van het Muiderslot, de Wilgenweefsels in het weidse land bij IJsselstein of de Lindenvogels in de Haarlemse Haarlemmerhout. Ook voor zijn internationale projecten is aandacht. Zoals het park rondom kasteel La Ferrière-Duval in Normandië, waar verleden met heden wordt verbonden, of de tuin rondom de residentie van de Nederlandse ambassadeur in Beijing waar hij voor het eerst als landschapsarchitect werkzaam was.

Sjoerd Buisman – in de tuin van de kunst – in the Garden of Art (tweetalig)

Auteurs: Cherry Duyns en Cees de Boer

Uitgever: Uitgeverij De Kunst

ISBN: 978 94 91196 55 3, Jaar: 2013, Pagina's: 192, Prijs: € 19,95

WILT U EEN GROENE TOEKOMST?

Met een erfstelling, een schenking of een legaat helpt u de Nederlandse Tuinenstichting om zich te blijven inzetten voor tuinen en parken in Nederland: voor een groen verleden en een groene toekomst. Zodat de generaties na u ook kunnen blijven genieten van mooie tuinen en parken. Uw notaris kan u adviseren over de mogelijkheden.

Wilt u meer informatie dan kunt u maandag tot en met woensdag tussen 10 en 13 uur contact opnemen met het secretariaat van de Nederlandse Tuinenstichting op 020 623 50 58 of via e-mail: info@tuinenstichting.nl.

De NTs beschikt over een notaris die bereid is om de akte gratis te passeren.

WORD DONATEUR OF
MAAK IEMAND DONATEUR

Het donateurschap van de Nederlandse Tuinenstichting biedt de volgende voordelen:

- u ontvangt jaarlijks de Open Tuinen Gids
- de NTs-tuinpas geeft toegang tot een kleine 300 geselecteerde donateurstuinen
- u ontvangt 4 x per jaar het Tuinjournaal
- u kunt advies vragen aan onze deskundige Monumentencommissie
- de NTs-excursies brengen u naar bijzondere tuinen en parken
- u steunt als donateur de doelstellingen van de NTs: het beschermen van waardevol tuinhistorisch erfgoed

Interesse?

Neem contact met ons op. Zie voor gegevens hiernaast.

De Wiltfang®
goed tuingereedschap per post

Tel: 0346-218111

www.dewiltfang.nl
CATALOGUS BLADERBAAR ONLINE

WORD DONATEUR OF MAAK IEMAND ANDERS DONATEUR

EN ONTVANG GRATIS DEZE
LEREN HANDSCHOENEN
VAN DE WILTFANG

OF EEN CADEAUBON
TER WAARDE VAN
20 EURO!

OF WERF IN 2012 IN TOTAAL
5 NIEUWE DONATEURS
EN ONTVANG IN HET KADER VAN
HET THEMAJAAR 2012 HET BOEK
**DE BUITENPLAATS EN HET
NEDERLANDSE LANDSCHAP**

TUINEN NEDER
LANDSE
STICHTING

VOOR VERDERE INFO MAIL NAAR
INFO@TUINENSTICHTING.NL

De Wiltfang
goed tuingereedschap per post